

4. Про інформацію: Закон України від 02 жовтня 1992 р. № 2657-XII. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 48. Ст. 650.
5. Яриш О. Дефініція інформації як окремого об'єкта цивільних прав. Юридична Україна. 2014. № 9. С. 59–64.
6. Цікало В. Види прав учасників господарських товариств. Підприємництво, господарство і право. 2017. № 1. С. 50–54.
7. Про депозитарну систему України: Закон України від 06 липня 2012 р. № 5178-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 39. Ст. 517.
8. Про деякі питання практики вирішення спорів, що виникають з корпоративних правовідносин: Постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 25 лютого 2016 р. № 4. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0004600-16>.
9. Постанова Вищого господарського суду України від 20 травня 2013 р. у справі № 5002-19/3718-2012. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/31368834>.
10. Постанова Вищого господарського суду України від 10 лютого 2014 р. у справі № 5002-19/3718-2012. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/37139041>.
11. Про затвердження Положення про порядок офіційного оприлюднення відомостей про справу про банкрутство: Постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 17 грудня 2013 р. № 16. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0016600-13>.
12. Господарський процесуальний кодекс України. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 25. Ст. 188.

ПІДЧЕНКО Ю. О.,
аспірант кафедри цивільного
права і процесу
(Національна академія
внутрішніх справ)

УДК 347.919.7+951

ЩОДО ВИДІВ СУДОВИХ РІШЕНЬ У СПРАВАХ ОКРЕМОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Стаття присвячена класифікації судових рішень, які ухвалюються у справах окремого провадження. Внаслідок аналізу цивільного процесуального законодавства України судові рішення у справах окремого провадження класифіковано за правовими наслідками, змістом та порядком постановлення, а також за можливістю скасування судом, який їх ухвалив.

Ключові слова: судові рішення, окреме провадження, рішення суду, ухвала суду, окрема ухвала суду.

Статья посвящена классификации судебных решений, которые принимаются по делам особого производства. В результате анализа гражданского процессуального законодательства Украины судебные решения по делам особого производства классифицированы по правовым последствиям, содержанию и порядку принятия, а также в зависимости от возможности отмены судом, который их принял.

Ключевые слова: судебные решения, особое производство, решение суда, определение суда, частное определение суда.

The article is devoted to the classification of court decisions, which are adopted in cases of separate proceeding. As a result of the analysis of the civil procedural legislation of Ukraine court decisions in cases of separate proceeding were classified according to the legal consequences, content and procedure of the ruling, as well as the possibility of cancellation by the court that adopted it.

Key words: *court decisions, separate proceeding, decision of the court, court ruling, separate court ruling.*

Вступ. Здійснюючи правосуддя, суд вчиняє багато різних за своїм змістом і юридичним характером процесуальних дій: вирішує справу по суті, закінчує справу без ухвалення рішення, вирішує клопотання сторін, третіх осіб тощо. Судження і волевиявлення суду з цих чи інших питань мають владний характер і втілюються у відповідну процесуальну форму – форму процесуальних рішень. Отже, судові рішення – узагальнюючий термін судових актів, які суд приймає у вирішенні будь-якого питання [1, с. 625].

Залежно від питання, яке вирішується судом, Цивільний процесуальний кодекс України (далі – ЦПК України) [2] класифікує судові рішення на: ухвали, рішення, постанови, судові накази (ч. 1 ст. 258).

Як визначено у ч. 2–5 ст. 258 ЦПК України, процедурні питання, пов'язані з рухом справи в суді першої інстанції, клопотання та заяви осіб, які беруть участь у справі, питання про відкладення розгляду справи, оголошення перерви, зупинення або закриття провадження у справі, залишення заяви без розгляду, а також в інших випадках, передбачених ЦПК України, вирішуються судом шляхом постановлення ухвал. Розгляд справи по суті судом першої інстанції закінчується ухваленням рішення суду. Перегляд судових рішень в апеляційному та касаційному порядку закінчується прийняттям постанови. У випадках, передбачених ЦПК України, судовий розгляд закінчується постановленням ухвали чи видачею судового наказу.

Як і в будь-якому іншому виді цивільного судочинства, судові рішення ухвалюються судом і під час розгляду справ окремого провадження, яке, відповідно до ч. 7 ст. 19 ЦПК України, призначене для розгляду справ про підтвердження наявності або відсутності юридичних фактів, що мають значення для охорони прав та інтересів особи або створення умов для здійснення нею особистих немайнових чи майнових прав або підтвердження наявності чи відсутності неоспорюваних прав.

Виходячи із юридичної природи окремого провадження як одного з видів неперозовного цивільного судочинства, можна стверджувати, що під час розгляду цивільних справ в зазначеному порядку судом можуть бути ухвалені два види судових рішень: рішення суду й ухвали суду. Щодо постанов суду, то слід погодитися з висловленою у юридичній літературі позицією Г.В. Чурпіти, що диференціація цивільного судочинства на види властива лише для провадження у цивільних справах у суді першої інстанції, адже на наступних стадіях цивільного процесу відсутня зумовлена матеріальною природою справ відповідна специфіка процесуальної форми [3, с. 31]. Таким чином, постанови суду не можна розглядати як один із видів судових рішень, які можуть ухвалюватися судом у справах окремого провадження.

Наукові погляди на проблему судових рішень знайшли своє відбиття у дослідженнях таких українських науковців, як: С.С. Бичкова, Ю.В. Білоусов, К.В. Гусаров, В.В. Комаров, Д.Д. Луспеник, Ю.Д. Притика, Г.В. Чурпіта, С.Я. Фурса та ін. Зазначені процесуалісти досліджували здебільшого інститут судових рішень, які ухвалюються у справах позовного провадження. Відтак проблемні аспекти, пов'язані із визначенням особливостей судових рішень у справах окремого провадження, залишаються малодослідженими і потребують подальшої наукової розробки.

Постановка завдання. Метою статті є виокремити види та охарактеризувати судові рішення, які ухвалюються судом під час розгляду цивільних справ у порядку окремого провадження.

Результати дослідження. Як уже було визначено вище, у справах окремого провадження суд має право ухвалити одне з двох видів судових рішень: рішення або ухвалу.

Відповідно до п. 2 Постанови Пленуму Верховного Суду України № 11 «Про судові рішення у цивільній справі» від 18 грудня 2009 р. (далі – Постанова ПВСУ «Про судові рішення у цивільній справі») [4], рішення суду є найважливішим актом правосуддя, покликаним забезпечити захист гарантованих Конституцією України прав і свобод людини, правопорядку та здійснення проголошеного в Основному Законі України принципу верховенства права.

Отже, щоб рішення суду змогло виконати функцію захисту порушених, невизнаних чи оспорюваних прав, свобод або інтересів, воно повинно ґрунтуватися на засадах верховенства права, бути законним і обґрунтованим.

ЦПК України у ч. 1 ст. 263 визначає, що законним є рішення, ухвалене судом відповідно до норм матеріального права із дотриманням норм процесуального права. Крім того, рішення суду має відповідати завданню цивільного судочинства, визначеному ЦПК України.

Пленум Верховного Суду України надав розширене тлумачення термінологічному словосполученню «законність рішення суду». Зокрема, відповідно до п. 2 Постанови ПВСУ «Про судові рішення у цивільній справі», рішення є законним тоді, коли суд, виконавши всі вимоги цивільного судочинства, вирішив справу згідно з нормами матеріального права, що підлягають застосуванню до даних правовідносин, а також правильно витлумачив ці норми. Якщо спірні правовідносини не врегульовані законом, суд застосовує закон, що регулює подібні за змістом відносини (аналогія закону), а за відсутності такого – виходить із загальних засад законодавства (аналогія права).

Якщо є суперечності між нормами процесуального чи матеріального права, які підлягають застосуванню у розгляді та вирішенні справи, то рішення є законним, якщо судом застосовано норми, що мають вищу юридичну силу. За наявності суперечності між нормами законів (кодексів), що мають однакову юридичну силу, застосуванню підлягає той із них, який прийнято пізніше. У разі встановлення суперечностей між нормами права, які підлягають застосуванню у розгляді та вирішенні справи, суду також необхідно враховувати роз'яснення Пленуму Верховного Суду України, що містяться в постанові від 1 листопада 1996 р. № 9 «Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя» [5] (п. 2 Постанови ПВСУ «Про судові рішення у цивільній справі»).

Другою законодавчою вимогою до рішення суду є його обґрунтованість. Як визначено у ч. 5, 6 ст. 263 ЦПК України, обґрунтованим є рішення, ухвалене на підставі повно і всебічно з'ясованих обставин, на які сторони посилаються як на підставу своїх вимог і заперечень, підтверджених тими доказами, які були досліджені в судовому засіданні.

Пленум Верховного Суду України надав тлумачення обґрунтованості рішення суду, визначивши у п. 2 своєї постанови «Про судові рішення у цивільній справі», що обґрунтованим є рішення, яке ухвалене на основі повно і всебічно з'ясованих обставин, на які сторони посилаються як на підставу своїх вимог і заперечень, підтверджених доказами, які були досліджені в судовому засіданні і які відповідають вимогам закону про їх належність та допустимість, або обставин, що не підлягають доказуванню, а також, якщо рішення містить висновки суду, що відповідають встановленим на підставі достовірних доказів обставинам, які мають значення для вирішення справи.

Безперечно, рішення, яке ухвалюється судом як наслідок розгляду справ окремого провадження, має відповідати всім встановленим законодавчим вимогам щодо його форми та змісту, тобто бути законним та обґрунтованим. Водночас необхідно звернути увагу на те, що цивільне процесуальне законодавство України щодо рішень у справах окремого провадження встановлює особливі, додаткові вимоги щодо змісту резолютивної частини, порядку виконання та скасування рішень суду, які ухвалюються у певних категоріях цивільних справ. Відповідна специфіка процесуальної форми зумовлена, на наш погляд, юридичною природою окремого провадження як виду неპозовного цивільного судочинства, метою якого є встановлення наявності чи відсутності певних юридичних фактів.

Наведемо декілька прикладів.

Так, ЦПК України регламентує зміст резолютивної частини рішень суду про: встановлення факту, що має юридичне значення (відповідно до ч. 1 ст. 319 ЦПК України у такому рішенні суду повинно бути зазначено: відомості про факт, встановлений судом, мету його встановлення, а також докази, на підставі яких суд установив цей факт); розкриття банком інформації, яка містить банківську таємницю, щодо юридичної або фізичної особи (відповідно до ч. 1 ст. 50 ЦПК України у такому рішенні суду повинно бути зазначено: ім'я (найменування) одержувача інформації, його місце проживання або місцезнаходження, а також ім'я представника одержувача, якщо інформація надається представникові; ім'я (найменування) особи, щодо якої банк має розкрити інформацію, яка містить банківську таємницю, місце проживання або місцезнаходження цієї особи; найменування та місцезнаходження банку, що обслуговує особу, щодо якої необхідно розкрити банківську таємницю; обсяги (межі розкриття) інформації, яка містить банківську таємницю, що має бути надана банком одержувачу, та мета її використання) тощо.

Щодо порядку виконання рішень суду. У справах про надання неповнолітній особі повної цивільної дієздатності ЦПК України у ч. 3 ст. 304 ЦПК України встановлює, що рішення суду про надання неповнолітній особі повної цивільної дієздатності після набрання ним законної сили надсилається органам опіки та піклування. Правова норма про порядок виконання рішення у справах про розкриття банками інформації, яка містить банківську таємницю, щодо юридичних та фізичних осіб міститься і в ч. 3 ст. 350 ЦПК України, відповідно до якої копії такого рішення суд надсилає банку, що обслуговує юридичну або фізичну особу, заявнику та особі, щодо якої надається інформація.

Порядок скасування рішень суду законодавець встановлює у справах окремого провадження про: обмеження цивільної дієздатності фізичної особи або визнання фізичної особи недієздатною (ч. 3–4 ст. 300 ЦПК України), визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою (ч. 1 ст. 309 ЦПК України), усиновлення (ч. 5–6 ст. 314 ЦПК України).

Детальна правова регламентація змісту резолютивної частини рішень, які ухвалюються судом у певних категоріях цивільних справ окремого провадження, порядку їх виконання та скасування зумовлена правовстановлюючим характером відповідних рішень. Саме через це законодавець чітко визначає всі обставини, які суд має зазначити у резолютивній частині рішення, і які, відповідно до закону, мають значення для охорони прав, свобод та інтересів особи чи створення умов здійснення нею особистих немайнових чи майнових прав або підтвердження наявності чи відсутності неоспорюваних прав. Також особливого значення набуває і порядок виконання та скасування таких рішень: через свій правовстановлюючий характер відповідні рішення виконуються шляхом направлення їх копії до визначених законом органів, а також можуть бути скасовані судом, який їх ухвалив.

Окремо слід зазначитися на класифікації рішень, які ухвалюються судом у справах окремого провадження. Доцільним вбачається класифікувати відповідні рішення за такими критеріями:

1) залежно від їх правових наслідків на:

а) рішення суду, спрямовані на зміну цивільно-правового статусу фізичної особи (наприклад, рішення суду про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи або визнання її недієздатною);

б) рішення суду, спрямовані на встановлення фактів, що мають юридичне значення (наприклад, рішення суду про встановлення факту родинних відносин між фізичними особами);

в) рішення суду, що мають інше значення для охорони прав, свобод та інтересів особи або створення умов здійснення нею особистих немайнових чи майнових прав або підтвердження наявності чи відсутності неоспорюваних прав (наприклад, рішення суду про відновлення прав на втрачені цінні папери на пред'явника або векселі);

2) залежно від можливості скасування рішення судом, який його ухвалив:

а) рішення, для яких законом передбачена можливість їх скасування судом, який їх ухвалив (рішення про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи або визнання фізичної особи недієздатною, рішення про визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою, рішення про усиновлення);

б) рішення, для яких законом не передбачена можливість їх скасування судом, який їх ухвалив (рішення, ухвалені у всіх інших категоріях справ окремого провадження).

Другим видом судових рішень, які можуть бути ухвалені у справах окремого провадження, є ухвали – судові рішення, якими вирішуються питання, пов'язані з виникненням цивільного процесу, його розвитком та закінченням без ухвалення рішення суду, зокрема питання, пов'язані з:

а) рухом справи в суді першої та вищих інстанцій (наприклад, ухвали про відкриття провадження у справі, призначення справи до розгляду, надання судових доручень тощо);

б) вирішенням клопотань і заяв осіб, які беруть участь у справі (наприклад, ухвали про відвід секретаря судового засідання, забезпечення позову, забезпечення та витребування доказів);

в) тимчасовим або остаточним закінченням розгляду справи без ухвалення рішення суду. Такими є ухвали про: відкладення розгляду справи; оголошення перерви; зупинення провадження у справі; закриття провадження у справі; залишення заяви без розгляду.

Ухвали суду, які постановляються у справах окремого провадження, поділяються на такі види:

1) за правовими наслідками:

– підготовчі – ухвали, якими вирішуються питання, пов'язані з виникненням і подальшим розвитком цивільного процесу (ухвали про відкриття провадження у цивільній справі, про призначення справи до розгляду, про витребування доказів тощо);

– перетинаючі – ухвали, які перешкоджають виникненню та розвитку цивільного процесу (наприклад, ухвали про відмову у відкритті провадження у справі, про залишення заяви без руху, про відмову у виклику свідка);

– заключні – ухвали, якими закінчується провадження у справі без ухвалення рішення суду (ухвали про закриття провадження у справі і про залишення заяви без розгляду);

2) за змістом та порядком постановлення:

– ухвали, які оформлюються окремим процесуальним документом. Вони постановляються у нарадчій кімнаті, підписуються суддею (суддями) і приєднуються до справи (наприклад, ухвала про закриття провадження у справі);

– ухвали, які заносяться до журналу судового засідання. Такі ухвали суд постановляє, не виходячи до нарадчої кімнати. Ухвали, постановлені в судовому засіданні, оголошуються негайно після їх постановлення (наприклад, ухвала про задоволення або відмову в задоволенні клопотань учасників справи);

– окремі ухвали – постановляються у разі виявлення під час розгляду справи порушення законності або недоліків у діяльності юридичної особи, державних чи інших органів, інших осіб (ч. 1 ст. 262 ЦПК України). Зокрема, суд може постановити окрему ухвалу:

а) у разі зловживання процесуальними правами, порушення процесуальних обов'язків, неналежного виконання професійних обов'язків (у т. ч., якщо підписана адвокатом чи прокурором позовна заява містить суттєві недоліки) або іншого порушення законодавства адвокатом або прокурором (ч. 2 ст. 262 ЦПК України);

б) щодо державного виконавця, іншої посадової особи органу державної виконавчої служби, приватного виконавця та направити її органам, до повноважень яких належить притягнення таких осіб до дисциплінарної відповідальності, або органу досудового розслідування, якщо суд дійде висновку про наявність у діях (бездіяльності) таких осіб ознак кримінального правопорушення (ч. 3 ст. 262 ЦПК України);

в) щодо свідка, експерта чи перекладача у разі виявлення під час розгляду справи відповідно неправдивих показань, неправдивого висновку експерта чи неправильного пере-

кладу, підробки доказів та направити таку ухвалу прокурору чи органу досудового розслідування (ч. 3 ст. 262 ЦПК України);

г) у разі допущення судом нижчої інстанції порушення норм матеріального або процесуального права, незалежно від того, чи є такі порушення підставою для скасування або зміни судового рішення. Таку ухвалу може постановити суд вищої інстанції, а також Велика Палата Верховного Суду щодо питань передачі справ на розгляд Великої Палати Верховного Суду (ч. 10 ст. 262 ЦПК України).

Як визначено у ч. 6, 11 ст. 262 ЦПК України, окрема ухвала надсилається відповідним юридичним та фізичним особам, державним та іншим органам, посадовим особам, які за своїми повноваженнями повинні усунути виявлені судом недоліки чи порушення чи запобігти їх повторенню. Окрема ухвала щодо прокурора або адвоката надсилається органу, до повноважень якого належить притягнення до дисциплінарної відповідальності прокурора або адвоката відповідно. Окрема ухвала стосовно порушення законодавства, яке містить ознаки кримінального правопорушення, надсилається прокурору або органу досудового розслідування, які повинні надати суду відповідь про вжиті ними заходи у визначений в окремій ухвалі строк. За відповідним клопотанням прокурора або органу досудового розслідування вказаний строк може бути продовжено.

Висновки. Таким чином, аналіз цивільного процесуального законодавства України, яке регулює інститут судових рішень, дозволив нам дійти таких висновків:

1) у справах окремого провадження суд може ухвалювати два види судових рішень: ухвали суду, якими вирішуються процедурні питання, пов'язані з рухом справи в суді першої інстанції, клопотання та заяви осіб, які беруть участь у справі, питання про відкладення розгляду справи, оголошення перерви, зупинення або закриття провадження у справі, залишення заяви без розгляду, а також інші питання, передбачені ЦПК України, та рішення, якими закінчується розгляд справи по суті;

2) особливістю рішень, які ухвалюються судом у справах окремого провадження, є детальна правова регламентація змісту їх резолютивної частини, порядку виконання та скасування, що зумовлено правовстановлюючим характером таких рішень;

3) рішення суду у справах окремого провадження можуть бути класифіковані:

а) залежно від їх правових наслідків на: рішення суду, спрямовані на зміну цивільно-правового статусу фізичної особи; рішення суду, спрямовані на встановлення фактів, що мають юридичне значення; рішення суду, що мають інше значення для охорони прав, свобод та інтересів особи або створення умов здійснення нею особистих немайнових чи майнових прав або підтвердження наявності чи відсутності неоспорюваних прав;

б) залежно від можливості скасування рішення судом, який його ухвалив, на: рішення, для яких законом передбачена можливість їх скасування судом, який їх ухвалив; рішення, для яких законом не передбачена можливість їх скасування судом, який їх ухвалив;

4) ухвали суду у справах окремого провадження можуть бути класифіковані:

а) за правовими наслідками на: підготовчі, перетинаючі та заключні;

б) за змістом та порядком постановлення на: ухвали, які оформлюються окремим процесуальним документом; ухвали, які заносяться до журналу судового засідання; окремі ухвали.

Список використаних джерел:

1. Курс цивільного процесу: підручник / за ред. В.В. Комарова. Х.: Право, 2011. 1352 с.
2. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV. Законодавство України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.
3. Чурпіта Г.В. Захист сімейних прав та інтересів у порядку непозовного цивільного судочинства: монографія. К.: Алерта, 2016. 434 с.
4. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 18 грудня 2009 р. № 14 «Про судові рішення у цивільній справі». Вісник Верховного Суду України. 2010. № 1. С. 4.

5. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 1 листопада 1996 р. № 9 «Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя». Законодавство України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-96>.

СТОПЧЕНКО К. О.,
аспірант кафедри цивільного права
і процесу
(Національна академія внутрішніх
справ)

УДК 347.919.7+ 347.634/.637

ЕВОЛЮЦІЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПОРЯДКУ РОЗГЛЯДУ СУДОМ СПРАВ ПРО ОСПОРЮВАННЯ БАТЬКІВСТВА ТА МАТЕРИНСТВА

Наукова стаття присвячена простеженню еволюції правового регулювання процесуального порядку розгляду судом справ про оспорювання батьківства та материнства. У результаті аналізу наукової доктрини, цивільного процесуального та сімейного законодавства України виокремлено етапи еволюції правового регулювання процесуального порядку розгляду судом справ про оспорювання батьківства та материнства.

Ключові слова: еволюція правового регулювання, процесуальний порядок, розгляд судом справ, оспорювання батьківства, оспорювання материнства.

Научная статья посвящена эволюции правового регулирования процессуального порядка рассмотрения судом дел об оспаривании отцовства и материнства. В результате анализа научной доктрины, гражданского процессуального и семейного законодательства Украины выделены этапы эволюции правового регулирования процессуального порядка рассмотрения судом дел об оспаривании отцовства и материнства.

Ключевые слова: эволюция правового регулирования, процессуальный порядок, рассмотрение судом дел, оспаривание отцовства, оспаривание материнства.

The scientific article is devoted to the tracing of the evolution of the legal regulation of the procedural order for consideration by the court of cases on paternity and maternity disputes. As the result of the analysis of the scientific doctrine, civil procedural and family law of Ukraine, the stages of the evolution of the legal regulation of the procedural order of consideration by the court of cases on paternity and maternity disputes are identified.

Key words: evolution of legal regulation, procedural order, court proceedings, controversy of paternity, controversy of motherhood.

Вступ. Однією з тенденцій, що справляє значний вплив на розвиток цивільного процесу, й особливо судової практики, є, на думку Ю.Д. Притики, визнання концепції захисту прав людини як основного чинника цивільного судочинства [1, с. 379]. Це підтверджується і

